

БІЗНЕС-ІНКУБАТОРИ ТА РОЛЬ ТРІАДИ «МІСЦЕВА ВЛАДА – БІЗНЕС – УНІВЕРСИТЕТИ» У МІСЦЕВОМУ РОЗВИТКУ ГРОМАД

Глобалізація світової економіки призводить до посилення ролі місцевих територіальних громад в економічному розвитку як територій, так і країни в цілому.

У відповідності схваленої в 2014 році Урядом України Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні та затвердженого Плану заходів з її реалізації передбачено створення спроможних місцевих громад з можливостями самозабезпечення та саморозвитку, тобто громад, які за рахунок власних ресурсів зможуть (повинні будуть) вирішувати питання місцевого значення [6]

За об'єднаними громадами закріплюється ширший спектр власних повноважень, і в першу чергу це – планування розвитку громади та вирішення питань економічного розвитку, залучення інвестицій, розвиток підприємництва, а також, звичайно, формування бюджету, управління земельними ресурсами, надання дозволів на будівництво, розвиток місцевої інфраструктури, надання житлово-комунальних послуг, утримання вулиць та доріг на території громади, організація пасажирських перевезень та громадська безпека силами муніципальної поліції, пожежна охорона.

Це дозволить місцевим радам об'єднаних громад вже в найближчому майбутньому забезпечити додатковими робочими місцями їх жителів та значно покращити стан населених пунктів, а значить, і якість життя. Отже, планування місцевого економічного розвитку в Україні, так як і в розвинутому світі, має стати прямою компетенцією територіальних громад.

Як зазначає колектив авторів Г. Васильченко, І. Парасюк та Н. Єременко: «місцевий економічний розвиток – це спільна діяльність влади, бізнесу та громади, метою якої є формування економічного потенціалу населеної місцевості для покращення економічного майбутнього і підвищення якості життя населення» [2, с.12]. Отже, місцевий розвиток – це процес певних змін у місцевій системі територіальної громади, який призводить до покращення якості життя зараз і в майбутньому, це партнерство інтересів громади, підприємницьких кіл та органів місцевого самоврядування для підвищення добробуту кожного члена громади і всіх загалом.

Економічний добробут громади неможливий без розвитку місцевої економіки, стимулюючими факторами розвитку якої є місцеві конкурентні переваги. Особливу роль серед таких факторів в умовах сталого розвитку відведено інтелектуальним, людським ресурсам місцевості, що стимулюють розвиток підприємництва, а отже і добробуту місцевого населення.

Чим більше високоприбуткових фірм з високою продуктивністю праці та високою доданою вартістю працює на території громади, тим вищою є якість життя громадян. Роль бізнесу в розвитку місцевих громад наведена на рис. 1

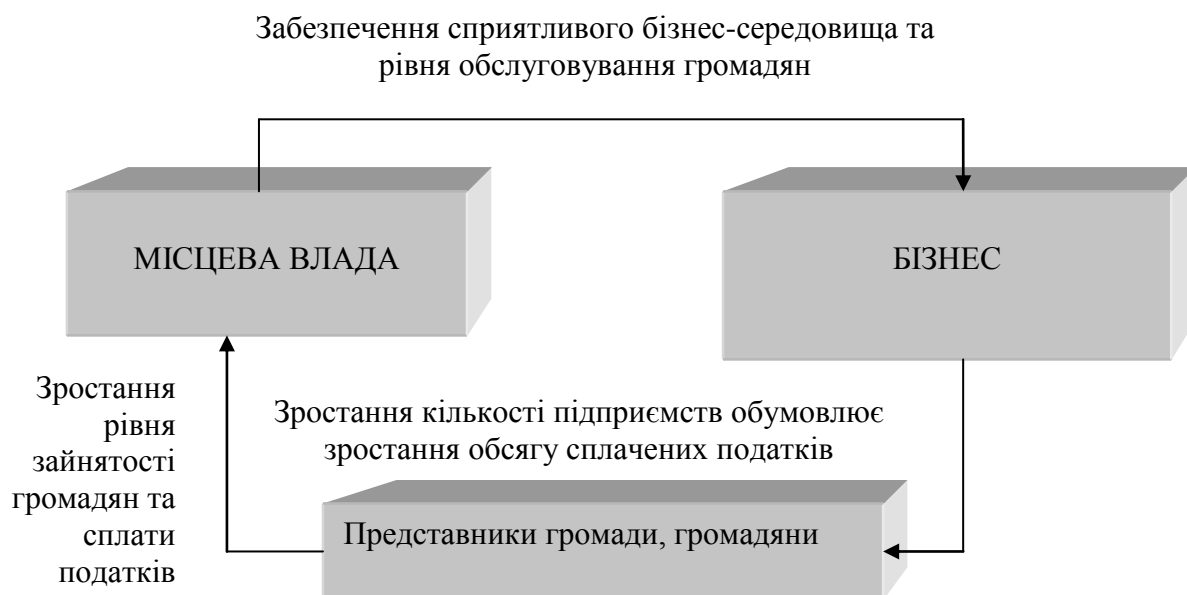

Рис 1. Роль бізнесу в розвитку місцевих громад

Варто відзначити, що найважливішу роль в ефективній взаємодії даної тріади відведено органам місцевого самоврядування, які повинні:

- працювати над створенням робочих місць та залученням інвестицій ;
- сприяти розвитку та диверсифікації бізнесу;
- розвивати інфраструктуру, впроваджувати енергоефективні технології;
- розвивати партнерські стосунки з бізнесом, спонукати бізнес до соціальної, екологічної та етичної відповідальності;
- стати партнером для громади, залучати громаду до співпраці та змінювати ментальність, формуючи корпоративну культуру громади;
- забезпечувати перманентне навчання персоналу;
- інтегрувати стратегічні плани у функціональну діяльність влади, враховуючи усі складові сталого розвитку;
- реформувати структуру управління розвитком відповідно до завдань та цілей стратегії [2, с. 22].

Концепція сталого місцевого розвитку базується на наступних основних правилах:

- 1 економічний розвиток неможливий без розвитку бізнесу;
2. зростання робочих місць забезпечує зростання добробуту громади, індивідуальних доходів громадян та сукупного регіонального продукту в цілому;
3. сприятливі умови для розвитку бізнесу повинні створюватись місцевою владою та громадськими організаціями;
4. розвинута інфраструктура є головним елементом конкурентоспроможності громади;
5. якісні послуги, що надаються місцевою владою громаді та бізнесу, є головним елементом конкурентних переваг;
6. ефективне управління містом чи регіоном забезпечується системним менеджментом (планування, організація, мотивація, контроль), місцевими

ресурсами, співпрацею зацікавлених осіб та тристороннім партнерством [2, с.23].

Система інструментів планування місцевого економічного розвитку може бути класифікована у три групи, кожна з яких відображає певну ціль:

1. Підтримка розвитку існуючого та створення нового місцевого бізнесу: навчання, тренінги, консультації, інформація, супровід, пільгові та цільові кредити, спрощені умови отримання дозволів, доступ до оренди на початок діяльності, стимули, прозорий доступ до бізнес-орієнтованої інформації, кластери.

2. Залучення бізнесу та інвестицій на територію: алгоритм процедури відкриття нового підприємства, дорожня карта інвестора, створення інвестиційних продуктів, дизайн території, підготовка промислових майданчиків, створення індустріальних парків, маркетинг залучення інвестицій на територію, розробка інвестиційних паспортів, промоція території, визначення конкурентних переваг, критерії для інвестора, пріоритети розвитку території тощо.

3. Розвиток інституцій з місцевого розвитку: діяльність агенцій економічного розвитку чи агенцій місцевого та регіонального розвитку, центрів розвитку міст, бізнес-інкубаторів, бізнес-центрів, громадських організацій, асоціацій бізнесу, дозвільних центрів, центрів надання адміністративних послуг, торгово-промислових палат, інформаційно-консультативних центрів, агенцій з залучення інвестицій, фондів підтримки підприємництва тощо [Василенко, с.??].

Одним із сучасних інструментів залучення бізнесу та інвестицій на територію є створення бізнес-інкубаторів. Таким чином, модель місцевого інноваційного, а отже і економічного розвитку пов'язана із тріадою понять: «Бізнес – Наука / Університети – Місцева влада».

Бізнес-інкубатори – це «програми», які реалізуються у відповідних приміщеннях та на відповідних для цього площах і призначені для забезпечення успішного старту та швидкого розвитку нового бізнесу за допомогою комплексу ресурсів і послуг з підтримки бізнесу, які пропонуються інкубатором. Такі послуги і ресурси надають як усередині бізнес-інкубатора, так і через мережу консультативних пунктів. Інкубатори різняться за способом надання послуг, за своєю організаційною структурою та типом клієнтів, яких вони обслуговують. Вони можуть бути профільними, тобто орієнтованими на певний продукт чи послугу, наприклад, інноваційні інкубатори, інкубатори ІТ-технологій чи «зелені» інкубатори [2, с.24].

Більшість інкубаторів пропонують своїм клієнтам офісні приміщення, спільні адміністративні послуги, а також професійне бізнес-консультування та супровід бізнесу. До типових послуг бізнес-інкубатора відносять: гнучкі умови оренди площ, за нижчою, ніж ринкова, ціною, офісні послуги для бізнесу, такі як відповіді на телефоні дзвінки, ведення бухгалтерського обліку, юридичні консультації, послуги секретаря, користування Інтернетом і копіювальним апаратом, бібліотекою чи кімнатою для переговорів, ділову і технічну допомогу як на місці, так і через мережу консультативних пунктів, сприяння в отриманні

фінансування, допомогу у встановленні зв'язків з іншими підприємцями чи підприємствами.

Основними ресурсами, необхідними для відкриття бізнес-інкубатора, є кошти на будівництво, обладнання, в залежності від типу інкубатора (виробництво, переробка, надання послуг, новітні технології тощо) та відповідний персонал. Відкриття бізнес-інкубатора – дуже складна і витратна справа, вона потребує ретельного опрацювання всіх кроків технічного завдання, всіх складових витрат, щоб робота не виявилася марною.

Основна мета створення центрів послуг для бізнесу та бізнес-інкубаторів – це розвиток підприємництва, формування бізнес-ідеї та перетворення її у власну справу. Підприємницька діяльність створює робочі місця, нові підприємства, диверсифікує та пришвидшує розвиток громад. Враховуючи цю важливу роль підприємництва, міста мають вживати різноманітних заходів для заохочення розвитку бізнесу (шукати способи надання стартового капіталу, навчання, консультацій та технічної допомоги для започаткування та розвитку бізнесу тощо) [2, с.28].

Важливу роль у забезпеченні ефективної співпраці «бізнес-наука/інновації» та створенні бізнес-інкубаторів відіграють місцеві вищі навчальні заклади, як стимулюючі фактори місцевого економічного зростання. Вищі навчальні заклади у різних країнах розпочали публікувати звіти про свій економічний внесок в розвиток місцевих громад. У 2007 році Світовий банк провів масштабне дослідження щодо ролі університетів та їх співпраці з бізнесом задля розвитку економіки у різних країнах світу, включаючи аналіз відповідних політик уряду.

В переважній більшості проведених статистичних досліджень, основна увага приділяється визначенню економічного впливу університетів на місцевий розвиток за такими критеріями, як:

- надходження та витрати університетів з аналізом співвідношення фінансування з державних та приватних джерел, структур витрат та частки вузів у ВВП країни;

- університет як роботодавець з оцінкою кількості зайнятих в університеті та робочих місць, рівня зайнятості серед випускників університету;

- університет як драйвер інновацій, включаючи проведення інноваційних наукових досліджень та впровадження їх результатів, створення інноваційної екосистеми, платформ для взаємодії інвесторів і дослідників;

- університет як фактор розвитку регіону та міста з аналізом впливу на зайнятість, розвиток місцевого малого та середнього бізнесу, приваблення у регіон студентів, відвідувачів заходів, які організовує університет, сприяння розвитку місцевої громади [10, с.7].

Варто відзначити, що оцінку економічного впливу університету на розвиток місцевої громади можна проводити із того моменту, коли університет починає витрачати кошти. Підсумувавши дослідження провідних вітчизняних та зарубіжних науковців, слід відзначити основні напрями впливу університетів на розвиток територіальних громад та місцевий розвиток в цілому (рис.2.).

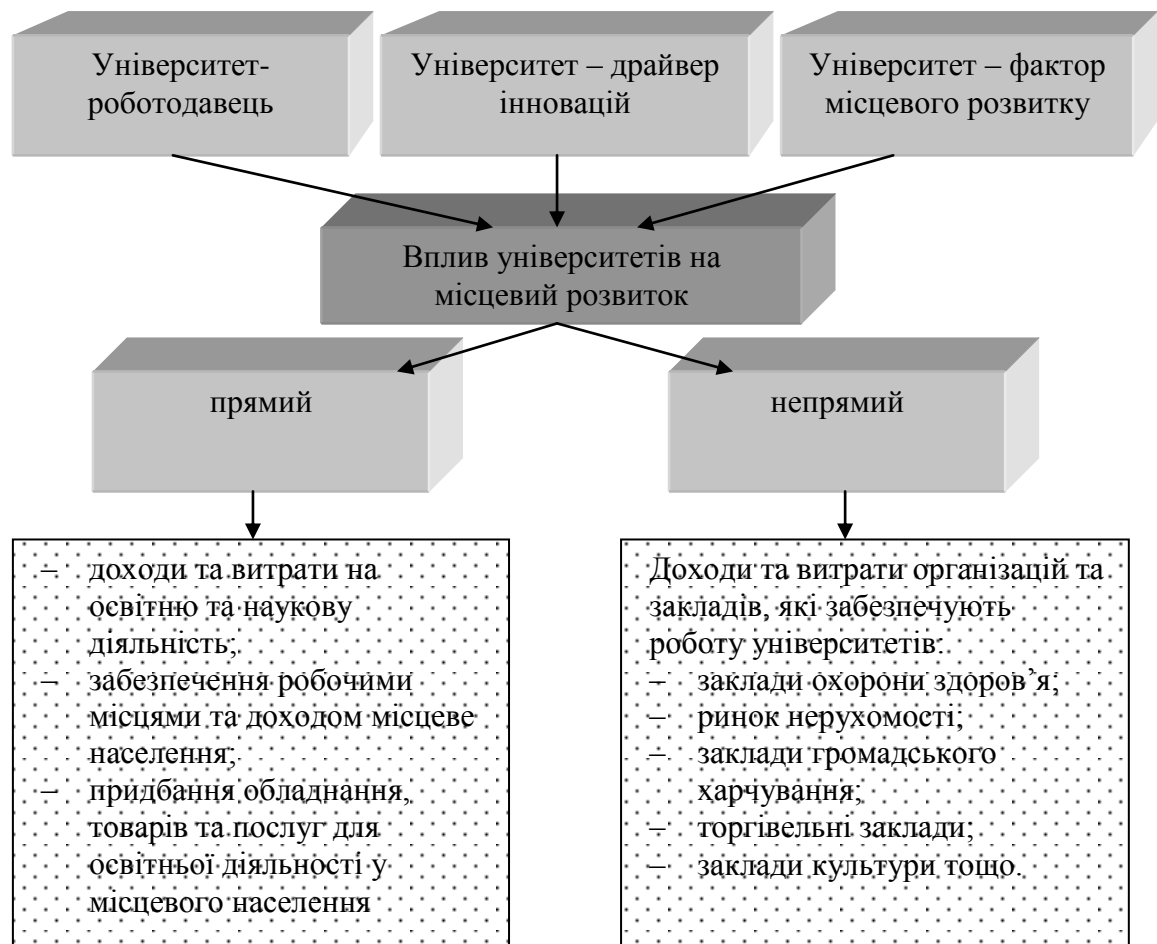

Рис. 2. Вплив та роль університетів на місцевий розвиток

Погоджуємось із думкою Янковської О. та Зінченко А. про те, що оцінка економічного впливу університетів повинна проводитись із врахуванням наступних аспектів:

1. Надходження та витрати університетів. Аналізується структура надходження коштів до університету, зокрема співвідношення фінансування з державних та приватних джерел, і структура витрат. Також вивчається їх частка у ВВП країни та вплив витрат університету на розвиток підприємств, що входять до його ланцюгів постачання.

2. Університет як роботодавець. Оцінюється кількість зайнятих в університеті та робочих місць, які існують або створюються завдяки діяльності університету, наприклад, через здійснення закупівель, сприяння створенню стартапів, залучення іноземних студентів тощо. Так, за даними Deloitte кожні 10 іноземних студентів створюють 2,9 робочих місця. Крім того, аналізується рівень зайнятості серед випускників університету.

3. Університет як драйвер інновацій. Вплив університету проявляється як у проведенні інноваційних наукових досліджень та впровадженні їх результатів, так і у створенні інноваційної екосистеми, платформ для взаємодії інвесторів і дослідників [10, с.11].

4. Університет як фактор розвитку регіону та міста. Аналізується вплив на зайнятість, розвиток місцевого бізнесу, особливо малого, приваблення у регіон студентів, відвідувачів заходів, які організуються університетом, сприяння розвитку місцевої громади (наприклад, додаткове навчання для різних категорій населення).

Нині все більше зростає значення ринку освітніх послуг для економіки країн та її регіонів, про що свідчать економічні показники його функціонування. Слід зазначити, що в більшості європейських країн, у структурі освітнього ринку доходи від плати за проживання перевищують доходи від сплати за навчання. Особливо це стосується країн із безкоштовним навчанням, таких, як Франція, Німеччина, Чехія [5, с. 56]. За приблизними підрахунками, світовий освітній ринок у 2012 р. оцінювався в 70-75 млрд. дол., з яких 40% складає вартість навчання, проживання, транспортні витрати, стажування. За прогнозом світових організацій даний показник у середньостроковій перспективі може зрости до 90 млрд. дол. США [4, с. 72].

В деяких країнах прибуток від експорту освіти настільки вагомий, що є одним із основних джерел доходу країни. Наприклад, вища освіта в США є п'ятою за обсягами у сфері послуг, які експортуються в країні [4, с. 57]. Експорт освітніх послуг країнами Організації Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСД) забезпечує 30 млрд. дол., що складає 3% загального обсягу експорту послуг країн-учасниць [3, с. 72].

Світовий ринок освітніх послуг сьогодні представлений трьома основними конкуруючими ринками:

- 1) Північноамериканський (США, Канада);
- 2) Європейський ринок (Великобританія, Німеччина, Франція);
- 3) Тихоокеанський ринок (Австралія, Нова Зеландія, Японія).

На думку багатьох експертів, все більшу частку в експорті освітніх послуг займають східні країни, темпи зростання яких суттєво перевищують інших учасників ринку, що дає можливість стверджувати про формування четвертого освітнього центру (Китай, Сингапур) [3, с. 79-80].

Одне із провідних місць даний ринок посідає і в економіці України, що засвідчують зростаючі показники його функціонування. Протягом 2009-2013 років, питома вага виробництва освітніх послуг в загальній структурі ВВП збільшилась на 1,8% і становила в 2013 р. 5,4%.

Протягом 2006-2015 рр. загальні обсяги реалізації освітніх послуг за ринковими цінами та в розрахунку на одну особу зросли у 2,1 рази (рис. 3.).

В Україні зростаючі обсяги освітньої сфери в грошовому вимірі, на жаль, свідчать не про якісні та кількісні зрушення, а в першу чергу пов'язані зі зростанням цін на освітні послуги, витрат на кадрове, матеріально-технічне забезпечення функціонування системи освіти. Зростання обсягів реалізації освітніх послуг пов'язано ще з однією негативною тенденцією – поглибленням диференціації освітніх послуг не тільки за вартістю, але й за якістю [5, с. 183].

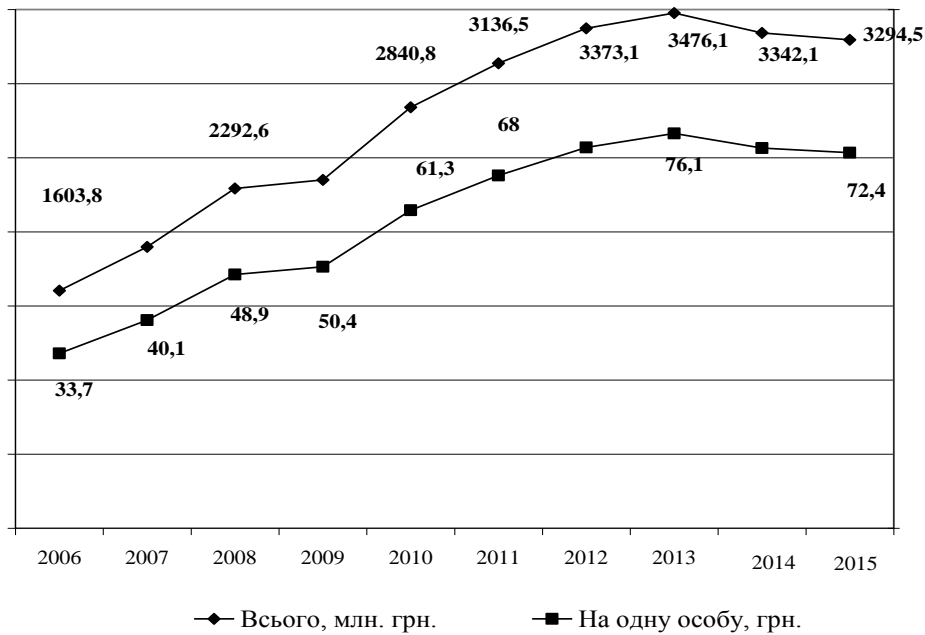

Рис. 3. Динаміка обсягів реалізації освітніх послуг в Україні

Джерело: [8].

З метою виявлення ролі університетів в економічному розвитку України проведемо дослідження за напрямками впливу університетів на провідні показники та порівняємо їх із зарубіжними країнами, зокрема за напрямками:

- внесок вищих навчальних закладів у позиції України у міжнародних рейтингах;
- внесок вищих навчальних закладів у проведення наукових досліджень і розробок інновацій;
- вплив на зайнятість населення;
- місце вищих навчальних закладів у регіональних стратегіях розвитку.

Безпосередньо прямий вплив університетів здійснюють на економічний розвиток, як країни, так і відповідних регіонів, про що свідчать дані показники табл. 1. Для порівняння із показниками України нами обрано показники Великобританії та Польщі.

По-перше, Великобританія має найбільш ефективні показники функціонування ринку освітніх послуг, які справляють позитивний ефект на розвиток ринку праці, формування регіонального та національного продукту, та інноваційного розвитку. Тому, темпи розвитку англійської освітньої системи, її спрямованість є взірцем для будь-якої країни.

По-друге, для порівняння обрана освітня система Польщі, оскільки Польща - країна, яка серед всіх країн-учасниць ЄС має найбільше точок дотику з Україною: в історії, культурі, економіці, державному устрою тощо. І вже на сьогодні спромоглася вирішити більшість своїх проблем, які є актуальними в

Україні сьогодні. Так, приміром за рівнем автономності ВНЗ в 2013-2014 рр. Польща входила в двадцятку серед країн ЄС і мала наступні показники: організаційна автономія – 67%, фінансова – 54%, академічна - 63%, в той час як в Україні дані показники становили 44%, 46% та 51% відповідно [1]. Значно випереджає Польща і за якістю освіти: за QS-рейтингом університетів, за Індексом Гірша та за показником патентних заявок за процедурою РСТ Польща посідає відповідно 42, 24 та 40 місце серед 140 країн світу.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика впливу університетів на економічний розвиток країн, 2015-2016 рр.

№ з/п	Параметри порівняння	Великобританія	Україна	Польща
Загальні параметри				
1	Чисельність населення (на 1 січня 2015 року, лн.. осіб)	64, 7	42, 9	38,5
2	Кількість університетів	162	317	307
3	Чисельність студентів (2013/2014 н. р., осіб)	2 299 355	1 723 685	1 469 386
4	Чисельність і частка іноземних студентів (2013/2014 н. р., осіб (%))	435 495 (18,9)	69 969 (4,1)	35.983 (2,4)
5	Частка коштів державного бюджету у структурі фінансування університетів, %	49	69	61
Індекс конкурентоспроможності, 2015-2016 рр.				
	Місце у рейтингу (зі 140 країн), в т.ч.	10	79	41
	Охоплення вищою освітою, % (місце)	61,9 (37)	79 (14)	73,2 (22)
	Співпраця університетів та бізнесу у галузі досліджень та розробок (місце)	4 місце	74 місце	73 місце
	Наявність учених та інженерів (місце)	18	29	53
	Патентні заявки за процедурою РСТ, заявок на мільйон населення (місце)	89,9 (18)	3,6 (50)	8,6 (40)

Джерело: [14]

Успішна наукова та освітня діяльність позитивно впливає на рівень конкурентоспроможності всієї країни та місцевої громади. Такий вплив пов'язаний з надходженнями коштів від освітньої та наукової діяльності та відповідними витратами — на оплату праці, придбання обладнання, товарів і послуг тощо.

Порівняльний аналіз впливу на економічний розвиток університетів Великобританії, Польщі та України засвідчив, що при майже вдвічі меншій кількості університетів Великобританії, меншому охопленні вищою освітою населення країни та менших витратах на освіту (у % ВВП), у т. ч. і бюджетних,

вони забезпечують навчання більшої кількості студентів, ніж українські (майже на 575,6 тис.), мають більшу частку іноземних студентів і мають майже вдвічі більші витрати на дослідження та розробки. Результатом політики Великобританії в сфері вищої освіти та наукових досліджень стали місця лідерів у світових індексах конкурентоспроможності та інноваційного розвитку. Україна значно поступається місцем у всіх світових індексах [10, с.15].

Важливим аспектом впливу університетів на територіальний розвиток є формування та співпраця із бізнес середовищем, генерування нових ідей та стартапів для залучення інвестицій для місцевого розвитку (табл.2).

Таблиця 2

Вплив університетів на зайнятість та розвиток підприємництва на місцевому рівні, 2015 р.

		Великобританія	Україна	Польща
Розвиток ринку праці				
1	Частка населення, зайнята у секторі вищої освіти, %	1	0,81	0,72
2	Рівень безробіття серед випускників, %	9	18,5	12,2
Розвиток підприємництва				
3	Частка студентів і випускників, які розпочинають власну справу, %	10,8	Немає даних	Немає даних
4	Рівень навчання персоналу (скільки компанії інвестують у тренінги та розвиток співробітників) (місце)	21	74	53

Джерело: [10, с.15; 13]

Роль університетів у економічному розвитку країни щодалі частіше розглядають аналітичні центри багатьох країн світу. Університети стають головними розробниками інновацій, забезпечують зайнятість, впливають на розвиток підприємництва в регіоні тощо. Дедалі більше уваги в світі приділяють ринку освітніх послуг, розглядаючи його і як значний експортний потенціал країни. Так, в Австралії освітня галузь – третє найбільше джерело бюджетних надходжень в економіку країни, в Канаді міжнародна освіта визнана чільним фактором у створенні нових робочих місць та покращенні добробуту (уряд країни планує до 2022 р. удвічі збільшити кількість іноземних студентів – до 450 тис. осіб, що призведе до зростання витрат іноземних студентів у країні до 16,1 млрд доларів і дозволить створити в Канаді щонайменше 86,5 тис. нових робочих місць).

Таблиця 3

Внесок вищих навчальних закладів у проведення наукових досліджень і розробок інновацій, 2015-2016 рр., місце

№	Показник	Великобританія	Україна	Польща
---	----------	----------------	---------	--------

з/п				
1	Інновації (в цілому)	12	54	64
2	Якість науково-дослідних інституцій	2	43	63
3	Витрати компанії на наукові дослідження та розробки	17	54	84
4	Партнерство між бізнесом та університетами у галузі наукових досліджень та розробок	4	74	73
5	Державні закупівлі високотехнологічних продуктів	34	98	91
6	Наявність науковців і дослідників	18	29	53
7	Кількість патентних заявок	18	50	40

Джерело: [14]

У 2015–2016 роках Україні вдалося суттєво підвищити свою позицію за складовою «Інновації», піднявшись до 54-ї позиції (для порівняння: у 2014–2015 роках Україна перебувала на 81-му місці, у 2013–2015 роках — на 93-му місці). Цього вдалося досягти за рахунок покращення позицій за усіма показниками, окрім одного — співпраці університетів та бізнесу у галузі досліджень та розробок. І саме в цій сфері, як свідчить досвід Великобританії, яка знаходиться на 4-му місці за цим показником, є величезний потенціал для розвитку. Розвиток такої співпраці дасть можливість підвищити ще один критичний для України показник — «кількість патентних заявок» [10, с.17.]

В Україні ефективність державних інвестицій в освіту має низький рівень. При достатньо високих показниках фінансування освіти (6,7% від ВВП в 2015 р. та 18 місце серед 140 країн), незадовільними є показники її якості та рівня наукових досліджень: 46 місце за QS-рейтингом університетів, 43 місце за Індексом Гірша (кількість цитувань), 50 місце за показником патентних заявок за процедурою РСТ та 88 місце за рівнем впровадження нових знань на підприємствах серед 140 країн світу.

Головним фактором цього є необізнаність керівництва ВНЗ та бізнесу щодо можливої вигоди співпраці, недостатній рівень обміну інформацією між ними та обмежена автономія ВНЗ України. Проведені в 2012-2015 рр. дослідження в рамках проекту ATHENA організованого Асоціацією Європейських Університетів (EUA) довели, що існує пряма залежність якості вищої освіти від рівня автономії ВНЗ [1].

Цікавим досвідом щодо створення бізнес-інкубаторів є досвід Польщі.

Протягом 2007-2013 рр. для підтримки створення бізнес-інкубаторів в Польщі діяла Програма Інноваційна Економіка (Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka).

До головних цілей Програми відносились зростання активності і конкурентоспроможності сектора науки, збільшення числа підприємств, діючих в сфері інновацій, стимуляцію розвитку сучасних технологій в фірмах,

збільшення доступу до фінансування самого процесу комерціалізації, також проінноваційних послуг, разом зі створенням відповідної інфраструктури і нематеріальних запасів (рис.4).

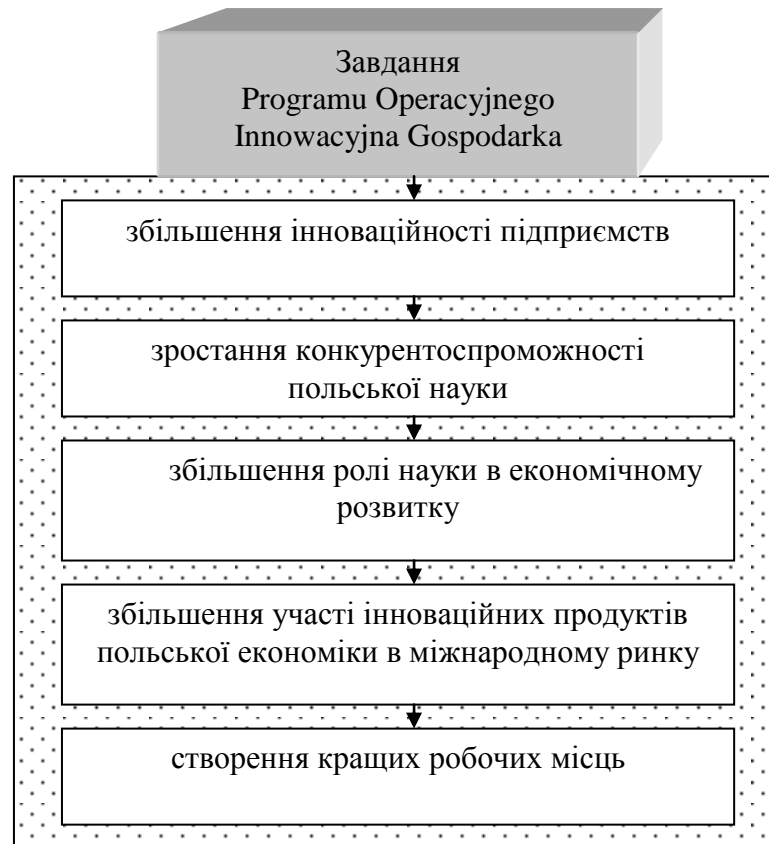

Рис. 4. Роль та значення Програми Інноваційної Економіки 2007-2013 рр. в Польщі [15, с.8]

Підсумовуючи, можна сказати що Програма націлена на зростання конкурентоспроможності польської економіки спираючись на інноваційні підприємства.

Під час впровадження в дію Програми, в тріаді «бізнес-університети-місцева влада» створювались різноманітні напрями співпраці:

- 1) замовлення на реалізацію робіт (проведення дослідження);
- 2) співробітництво у рамках спільних дослідних ініціатив;
- 3) безпосередні інвестиції, співробітництво і злиття фірм, зокрема творення фірм типу «spin-off» і «spin-out»;
- 4) ринок технологій, що включає обіг патентами, ліцензіями, ноу-хау;
- 5) дидактичний (студенти переносять придбані знання на прикладний рівень);
- 6) обмін досвідом працівників, в тому числі професійні стажування наукових працівників на підприємствах;
- 7) розвиток систем і сітьових структур наприклад кластерів, в склад яких входять наукові інститути та підприємства.

Дослідження польських підприємств виявили, що 20% підприємств не знає про можливості співробітництва з науково-дослідними інститутами та

організаціями, навчальними закладами.

Зокрема, наголошено і на наявні бар'єри, які лежать між ефективною співпрацею всіх зацікавлених сторін, зокрема:

- 1) недостатні юридичні врегулювання, що стосуються інструментів підтримки інноваційної діяльності, а зокрема брак податкових заохочень;
- 2) недостатньо розвинена система комерціалізації результатів науково-дослідницьких робіт, в тому числі брак підтримки з боку оточення бізнесу;
- 3) брак інформації та зацікавленості на тему можливості співробітництва (однаково з боку науково-дослідницьких установ так і підприємців). Варто наголосити, що аж 56% досліджуваних фірм зазначило, що не бачать потреби співробітництва з науково-дослідницькими установами;
- 4) малозадовільні для підприємств ефекти від співробітництва, що полягає в недостатній аплікаційності пропонуваніх через наукові осередки інновації.

Низька активність підприємств Польщі в діяльності дослідного розвитку виникає через низький рівень співробітництва з сектором науки. З числа підприємств, які співпрацювали в сфері інноваційної діяльності в 2009-2011 роках з університетами, як найбільш вигідну для них інноваційну діяльність, оцінювало всього лише 12,2% промислових підприємств і 8,2% підприємств сектора послуг.

Повну картину сильних і слабких сторін, а також можливостей та загроз як для науково-дослідницького сектора «B+R» (badawczo-rozwojowy «B+R»), а також сектора підприємств наведено в табл. 4, 5.

Таблиця 4

**SWOT - аналіз для сектора науки та публічного сектора (B+R)
щодо розвитку співпраці «наука-бізнес» в Польщі**

Сильні сторони	Слабкі сторони
Нова інфраструктура, профінансована з ресурсів ЄС. Зростаюче число людських ресурсів, в тому числі висока участь осіб із науковими ступенями кандидата та доктора наук. Зростаюча участь конкурсного фінансування.	Низька участь фінансування сектору B+R через приватні джерела. Незначна участь польських освітніх закладів в міжнародних дослідних проектах. Низькі показники публікації і цитувань. Низький рівень активності в сфері охорони промислової власності. Низька схильність підприємців до співробітництва з представниками сектора науки. Ризик відмови з подальшого впровадження реформи фінансування науки організаційні зміни без стрибкоподібного збільшення капіталовкладень.
Можливості	Загрози
Зростання співробітництва із зарубіжними партнерами, надає можливість участі в міжнародних дослідних програмах. Зростання і поліпшення компетенції людських ресурсів в результаті якісного розвитку освіти на вищому рівні.	Подальше утримування низького рівня фінансування сектору науково-дослідницької роботи, а також невідповідної структури цих видатків. Міграційний вплив кваліфікованих кадрів спричинений постійним недофінансуванням

Покращення співробітництва підприємств з сектором науки.	сектора В+R, а також кращими перспективами розвитку професійної кар'єри поза Польщею. Зростаюча міжнародна конкуренція у здобутті ресурсів з Програм Розвитку ЄС. Брак формалізованого співробітництва сектора науки з сектором підприємств.
--	--

Джерело: [15, с.22].

Результати досліджень, проведених за дорученням Міністерства науки і освіти Польщі, вказують, що впродовж останніх двох років велика частина підприємств не співпрацювала з науковими осередками. Власники фірм вважають, що послуги дослідних осередків занадто дорогі, у свою чергу науковці підкреслюють брак ініціативи і зацікавленості підприємців діяльністю наукових осередків. Однаково науковці, як і підприємці, скаржаться на брак цінної інформації, що стосується можливості співробітництва.

Підприємці, які зізнаються в спробах співробітництва з науковцями зазначають, що найчастіше ініціаторами співробітництва були наукові та навчальні заклади. Для переважної більшості підприємств, користування послугами та дослідженнями науковців, це передусім можливість впровадження сучасних, інноваційних рішень.

Таблиця 5

SWOT аналіз для сектора підприємництва щодо розвитку співпраці «наука-бізнес» в Польщі

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>Зростання вартості та цінності інноваційних розробок.</p> <p>Зростаюче число активних суб'єктів господарювання з сектора підприємств.</p> <p>Зростання виручки від реалізації та чистого доходу підприємців, покращення показників продажів.</p> <p>Зростаючий відсоток фірм, які співпрацюють з вищими навчальними закладами і науковими інститутами у сфері В+R.</p> <p>Зміцнення технічної бази.</p>	<p>Зменшення участі інноваційних підприємств у загальній кількості фірм.</p> <p>Домінування великих суб'єктів в структурі інноваційних підприємств.</p> <p>Низький рівень розуміння впливу інноваційної діяльності на зростання конкурентоспроможності серед підприємців.</p> <p>Низька частка видатків фірм на інноваційну діяльність.</p> <p>Недостатній рівень співробітництва підприємств з сектором науки в сфері інноваційної діяльності.</p> <p>Низька активність підприємств в сфері охорони промислової власності.</p> <p>Недостатній рівень кваліфікації кадрів щодо ведення науково-дослідної діяльності.</p> <p>Низький рівень співробітництва польських підприємств із зарубіжними суб'єктами.</p> <p>Концентрація підтримки, пропонованої фондами венчурного капіталу, на проектах з низьким рівнем ризику.</p> <p>Недостатня активність приватних інвесторів у фінансуванні діяльності інноваційних підприємств.</p> <p>Низький рівень співробітництва між</p>

	<p>підприємствами державними.</p> <p>Брак розуміння щодо вигод та недостатні державні стимули із впровадження заходів сталого розвитку (наприклад «зелені» держзамовлення).</p> <p>Територіальне диференціювання з точки зору активності підприємств в просторі.</p>
Можливості	Загрози
<p>Визнання за пріоритетною інноваційну діяльність в рамках впровадження Стратегії Європи 2020.</p> <p>Тематична концентрація підтримки у рамках виконання Спільної Стратегії Євросоюзу в 2014-2020 рр..</p> <p>Зростання координації державної політики інноваційності між центральною та регіональними ланками розвитку.</p> <p>Подальший динамічний розвиток грошового ринку.</p> <p>Професіоналізація кадрів.</p> <p>Розвиток публічно-приватного партнерства.</p> <p>Зростаюча роль нетехнологічних інновацій у ланцюзі доставок.</p> <p>Трансформація у напрямі економіки низькоемісійної.</p>	<p>Погіршення загальної суспільно-господарської ситуації країни.</p> <p>Ризик пастки середнього доходу, як наслідок недостатньої підтримки інновацій.</p> <p>Недостатня фінансова підтримка Євросоюзу, яка виникла внаслідок погіршення кредитоспроможності потенційних бенефіціарів.</p> <p>Процеси зміни локалізації промисловості, зростаюча привабливість інших країн для розвитку бізнесу.</p> <p>Загроза для конкурентоспроможності економіки через потенційно високі економічні і суспільні затрати реалізації політики Євросоюзу низькоемісійної економіки, можливість виникнення явища «втечі емісії».</p>

Джерело: [15, с.23]

Крім того, як показали дослідження, тільки 62% із всієї сукупності досліджуваних підприємців знає що потрібно зробити і з чого почати, щоб започаткувати співпрацю із науковими осередками, які зацікавлені комерціалізацією знань.

Варто підкреслити, що середня кількість щорічно зареєстрованих патентів в Європейському Союзі становить 133,6 патентів, при видатках на науку в Польщі 0,58% ВВП, і видатках на науку в ЄС – 1,93% ВВП. Кожне п'яте польське підприємство взагалі не знає про можливість співробітництва з науковцями.

Підсумовуючи, можна констатувати, що між підприємцями і науковцями існує багато бар'єрів, які ускладнюють процеси комерціалізації знань. Серед них варто відмітити:

1. обмеженість ресурсів та концентрація зусиль тільки на користь впровадження найкращих проектів;
2. культурні бар'єри: науковці часто вважають, що їх роль (життєва місія) полягає в створенні нових знань, а не їх поширенні. Підприємці у свою чергу не розуміють наукової мови, яку використовують науковці і не беруть участь в наукових конференціях;
3. брак довіри: науковці побоюються продажу за низьку ціну унікальних знань. Підприємці свою чергу бояться купувати «кота в мішку», тобто неперевіраних досліджень;

4. висока вартість на винаходи та права на користування інтелектуальною власністю призводить до високих затрат компаній. Часто такі інвестиції є неокупними. За оцінками деяких аналітиків, 90% запатентованих винаходів в майбутньому ніколи не використовуються і не знаходять свого покупця.

Насьогодні Польща зосереджується на побудові економіки, ґрунтованої на знаннях, а отже участь в цьому процесі наукових суб'єктів, та науково-дослідних інституцій, навчальних закладів стає необхідним двигуном змін в місцевому економічному розвитку.

За останнє десятиріччя в Польщі науково-дослідна діяльність та співпраця із підприємствами зазнала значного розвитку. З року в рік зростають видатки на науково-дослідну роботу науковців, підприємства більш охоче співпрацюють з кваліфікованими кадрами наукових працівників, та вищими навчальними закладами, що володіють численними лабораторіями.

Як свідчать статистичні дані, щорічно в Польщі зростає кількість підприємств, які придбали або продали запатентовані результати науково-дослідної роботи. У 2010 році 464 підприємства Польщі придбали науково-дослідні роботи, які проводились на території Польщі, і втричі менше було придбано робіт, які розроблялись за межами Польщі, на території інших країн ЄС (табл.6).

Таблиця 6

Кількість підприємств Польщі, які придбали / продали науково-дослідні роботи, 2010 р.

Країни, які придбали / продали науково-дослідні роботи	Польща	Країни Євросоюзу	США	Японія	Інші країни, що не входять до ЄС
Підприємства, які придбали науково-дослідні роботи від наукових інституцій, в т.ч.	464	133	11	2	17
– в секторі промисловості	415	128	11	2	17
Підприємства, які продали науково-дослідні роботи від наукових інституцій	49	29	3	-	15

Джерело: [11, с.12]

Із проведених досліджень, проведених Міністерством науки і вищої школи Польщі, слідує, що підприємці і науковці сприймають по-різному можливі вигоди із співробітництва. Вигоди для підприємців із співробітництва з науковцями виражаються наступним чином:

- можливість впровадження інноваційних рішень (61%);
- доступ до найновіших знань (51%);
- зростання конкурентоспроможності (43%);
- вища якість продукту (38%);
- зростання престижу фірми (21%);
- здобуття нових клієнтів і / або ринків (12%);
- збільшення експортних (10%) можливостей.

В той же час, вигоди для підприємців із співробітництва з науковцями виражаються наступним чином:

- збільшення зиску для фірм (62%);
- зростання конкурентоспроможності (62%);
- нові робочі місця (39%);
- зниження витрат фірми на основі впроваджених інновацій (37%).

Найкращою можливістю започаткувати співробітництво підприємств з науковим світом є тісна кооперація та співпраця із вищими навчальними закладами, а також з незалежними науковими установами.

Кожен підприємець, розпочинаючи співробітництво з установами наукового світу, повинен враховувати цілі функціонування таких закладів.

Вищі головними цілями своєї діяльності вважають перш за все дидактику, а також проведення наукових досліджень. Співробітництво з бізнесом і розвиток так званого підприємницького університету є елементом, який в польських вузах розвивається відносно знедавна. Наслідком цієї ситуації є, з однієї сторони, розбудова можливості співробітництва. З іншого боку, слід однак пам'ятати про те, що вузи не є установами консультаційними, а реалізація зовнішніх замовлень не є основним їх джерелом доходу.

Одним з основних способів співробітництва вузу з підприємцями є реалізація освітніх курсів з використанням реальної діяльності господарських суб'єктів як доповнення або розширення сфери знань, що здобуваються у виші. Студенти і молоді науковці через активне включення в роботу фірм здобувають практичні вміння використання знань. Ті знання у свою чергу мають особливу цінність, якщо можуть принести безпосередній ефект підприємству, яке приймає студентів на стажування або практику.

Розглянемо приклади найбільш успішної співпраці бізнесу та вищих навчальних закладів в Польщі, які можуть забезпечити економічне зростання як на державному, так і місцевому рівні.

Першим прикладом такої діяльності може бути активність Політехнічного університету в м. Гданськ (Politechniki Gdańskiej), на базі якого був створений механізм підтримки дидактичної діяльності, що супроводжується у виші через безпосередній контакт студентів з підприємствами.

Процес навчання студентів, крім передання знань, повинен також готувати до колективної роботи в промислових умовах. З цією метою, в навчальний курс було введено предмет «Груповий проект», що реалізовується на Факультеті електроніки, інформатики і телекомунікації Гданьського Політехнічного Університету. «Груповий Проект» є предметом, який має на меті підготовку студентів до роботи на вільному ринку, розвиток в них вміння розв'язування проблем завдяки колективній роботі.

Групові проекти реалізовувались групами студентів (від 3 до 5 осіб) на користь зовнішніх клієнтів – фірм-замовників таких проектів, на основі заявки. Після виконання заявки, призначений працівник навчального закладу, виконує нагляд над реалізацією занять студентської проектної групи згідно зі встановленим графіком, також постановка кінцевої оцінки кожному учасникові. Проект реалізований групою студентів в співробітництві з підприємством, яке

забезпечує відповідні умови до його реалізації студентами, визначає цілі, а також схвалює результати робіт. Вуз підписує угоди із зацікавленими сторонами:

а) з підприємством:

– угоду на реалізацію групового проекту, що визначає сферу робіт, до якої додатком є Інформаційний Листок Проекту,

– угоду на ліцензію доступу до бази знань на тему управління проектом, застосовуваної у рамках Групових Проектів. Вартість доступу становить тисячу злотих,

б) з кожним студентом на переказ вузу через студентів майнових авторських прав – заробітної плати.

Другим успішним прикладом для наслідування та вивчення польського досвіду є підготовка магістерських робіт за потребами фірм.

Агроєкологічна академія в Кракові (Akademii Rolniczej) в співробітництві з Центром Трансферу Технології і Розвитку Університету Ягелонського університету в Кракові (CITTRU Uniwersytetu Jagiellońskiego), реалізували захід, мета якого була підготовка магістерських робіт, спираючись на потреби малих і середніх підприємств (MSP) в Польщі.

Основним елементом заходу було залучення студентів Академії і Університету Ягелонського до написання галузевих магістерських робіт, які відповідали б на потреби даного підприємства. Додатково випускникам запропоновано проходження піврічних оплачуваних стажувань у фірмах. Проект передбачав налагодження співробітництва студентів з фірмами вже на етапі підготовки дипломної роботи. Іншою важливою метою проекту було дослідження потреби в інноваціях і технологіях серед підприємств в регіоні.

Участь в проекті, який передбачає безпосередній контакт і співробітництво між студентами і працівниками підприємств має переваги для обох сторін. Студенти стають цінним джерелом знань для фірм. Маючи свіжий погляд на процеси, що відбуваються у фірмах, можуть застосувати наявні знання до збільшення ефективності діяльності. Натомість фірми, через прийняття студентських проектів, здобувають доступ до потенційних працівників, що рекрутуються з групи найбільш активних і амбіційних студентів.

Наступним цікавим досвідом Польщі співпраці «бізнес-університети» є практика Лабораторії Мобільної Техніки ВРАМА (Політехнічний Варшавський Університет). У співпраці із представниками бізнесу та студентами, було запатентовано спільно створені винаходи у сфері програмного забезпечення для мережі GSM. Завдяки діям вишу і приватної телекомунікаційної фірми виникло середовище, різновид інкубатора проектів і рішень, який реалізовував дослідні і впроваджувальні роботи.

Таким чином, проаналізувавши досвід Польщі у співпраці «бізнес-університети», а також дослідивши вплив функціонування вищих навчальних закладів на розвиток територіальної громади, можна зробити наступні висновки:

1. Надана автономізація ВНЗ України щодо формування власного штатного розпису, придбання обладнання, розпорядження коштами, надасть

можливість створити сприятливий клімат у співпраці «бізнес-університети», та стимулювати розвиток інноваційних процесів, що сприятливо відобразиться на територіальній громаді.

2. Необхідно включити в Стратегії розвитку міст та регіонів створення на базі ВНЗ регіону «бізнес-інкубаторів», та розширити роль та можливості ВНЗ «комерціалізувати знання».

3. Необхідно створити точки доступу до інформації для бізнесу у кожному університеті. Це можуть бути підрозділи з трансферу технологій, он-лайн платформи для отримання інформації та офф-лайн майданчики для спілкування. Для роботи цих підрозділів слід залучити фахівців зі стратегічним мисленням, та таких які не задіяні у поточних справах ВНЗ [10, с.18]

4. Варто впровадити систему оцінки непрямого економічного впливу витрат університетів на розвиток місцевої громади і відповідного мультиплікативного ефекту і сформуванню відповідну статистичну базу даних. Такою базою даних може стати – автоматизована система муніципальної статистики (АСМС) – це електронна система збору, збереження та обробки інформації про основні сфери життєдіяльності територіальних громад та діяльності органів самоврядування. Метою АСМС є надання органам місцевого самоврядування дієвого управлінського інструменту та створення потужного інформаційного ресурсу для органів місцевого самоврядування.

5. Варто запозичувати успішний досвід європейських країн, в тому числі Польщі, у створенні ефективної, дієвої системи кооперації між ВНЗ та підприємствами: у виконні спільних інноваційних проектів, підготовки науко-дослідницьких робіт на замовлення конкретних фірм,

6. Законодавчий аспект: необхідно полегшити передачу обладнання від бізнесу університетам з метою покращення якості навчання та стимулювання наукової діяльності; сприяти створенню умов для кращої співпраці бізнесу та університетів. На рівні Міністерства освіти і науки України, варто запровадити в навчальні програми курси з підприємництва для студентів будь-яких спеціальностей, а також аспірантів, орієнтувати їх на комерціалізацію власних ідей.

7. Університетам: потрібно забезпечити більшу фінансову прозорість, публікуючи розширені дані на своїх веб-сайтах, а також покращити організаційне управління шляхом введення в органи управління представників бізнесу; впровадити дієву інформаційну базу щодо можливостей навчання іноземних студентів в Україні, що збільшить не тільки рівень доходів українських університетів, а і рівень зайнятості, та буде мати позитивний вплив на розвиток місцевої економіки (споживання продуктів і послуг у сфері харчування, транспорту, побутових послуг, розваг, роздрібної торгівлі тощо);

8. Зі сторони бізнесу: слід запровадити систему ваучерів для малого та середнього бізнесу, з метою забезпечення їм доступу до результатів наукової діяльності університетів. В університетах необхідно створювати середовище для реалізації підприємницьких ідей (бізнес-інкубатори, акселератори тощо). Додаткове навчання, яке надають компанії студентам, повинно зараховуватись до їх навчальних кредитів, а не носити лише факультативний характер. У

кожному університеті має бути створено відділ із залучення бізнесу та роботи з випускниками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Автономія університетів України: аналіз і план дій на 2012-2015 рр. Асоціація європейських університетів, Київ, 2011 – 40 с.
2. Васильченко Г. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко / Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 256 с.
3. Воинова О.В. Мировой рынок образования [Электронный ресурс] / О.В. Воинова // Социология образования. – 2008. – №1. – С. 56-82. – Режим доступа:
http://library.uipa.kharkov.ua/library/BD/BolonProz/3_Stati_iz_periodicheskikh_i_prodolgaugshiesia_izdaniy/soc_obr_sov_soc_prob.htm.
4. Гаращук О.В. Соціально-економічні аспекти розвитку вищої освіти в Україні: дис. ...канд. екон. наук: 08.09.01 / Олена Василівна Гаращук. – НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 2007. – 231 с.
5. Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): [монографія] / В.І. Куценко; за ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «аспект-Поліграф»», 2008. – 818 с.
6. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 333-р від 1 квітня 2014 р. [Електронне джерело] // Урядовий кур'єр від 11.04.2014. – № 67 – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80?test=XX7MfyrCSgkyp1ZIZiMx6ncLHI4dQs80msh8Ie6>
7. Рязанцев С.В. Эффекты иностранной учебной миграции для России / С.В. Рязанцев, Е.Е. Письменная // Народонаселение. – 2009. – №2 (44). – С. 69-79.
8. Статистичний щорічник України за 2015 рік: [стат. зб.]. – К.: Державний комітет статистики України, 2016. – 566 с
9. Україна на міжнародному ринку освітніх послуг вищої освіти: Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Національний інститут стратегічних досліджень. – Доступно з: <http://www.niss.gov.ua/articles/1695/>
10. Янковська О. Роль університетів в економічному розвитку міст, регіонів, країни. Звіт III Національного форуму «Бізнес і університети» / О.Янковська, А. Зінченко, – За ред. М. Саприкіної.: Київ, 2015. – 66 с.
11. Nauka i technika w 2010 r., GUS, Warszawa 2012. – 121 s
12. Sokół A. (2009), Wpływ barier na zakres współpracy przedsiębiorstw ze sfera B+R i ich implikacje dla rozwoju innowacji w Polsce, op. cit., s.14.
13. Szkoły wyższe i ich finanse w 2013 r., Warszawa, 2014, 231 s.
14. The Global Competitiveness Report 2015-2016: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/competitiveness-rankings/>

15. Współpraca nauki i biznesu. Doświadczenia i dobre praktyki wybranych projektów w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka na lata 2007–2013, 170 s.